

Şîraz'dan Hindistan'a Örfî'nin Sergüzeşti ve Klâsik Türk Şiirinde Örfî-i Şîrâzî

Yard. Doç. Dr. Necip Fazıl DURU*

özet: Türk edebiyatında ilk kez XVII. yüzyıl şairi Nefî tarafından keşfolunan Sebki-Hindi üslûbunun önemli isimlerine Örfî, hem bahsi geçen yüzyıl hem de daha sonraki yüzyıl Türk şairleri üzerinde önemli bir tesir bırakmış; Türk şiirinin kendini bulmaya başladığı bir yüzyılda bile, şairlerin zihinlerinde yer alan bir isim olma özelliğini muhafaza etmiştir. Bir çok Türk şairinin zirve kabul ettiği Örfî; şiirleriyle güldestelerde yer almış; beğenilen gazellerine ilaveler yapılmış; müşkil beyitleri ve özellikle bazı kasideleri şerh edilmiştir. Eleştirmenlere göre Örfî, Türk şiirinde en çok etkili olmuş Acem şairlerinden biridir.

Bu çalışma ile, hem klâsik Türk şairlerinin şiirlerinden hareketle Örfî'nin XVIII. yüzyıldan itibaren Türk şairleri üzerindeki etkisi tespit edilmeye çalışılmış hem de Örfî'nin Sergüzeşt'i ana hatlarıyla değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örfî-i Şîrâzî, Feyzî-i Hindî, İran Edebiyatı, şiir, Klasik Türk Şiiri, etki.

17. yüzyıl klâsik Türk şiirine bir üslûp olarak taşınan Sebki-Hindi ekolünün temsilcilerinden Örfî-i Şîrâzî'nin Hindistan'da geçen günleri; devlet adamları ve şairlerle özellikle de Feyzî-i Hindî ile olan ilişkileri, Nasır Beg'in biraderi Vakârî tarafından Saruhan Çelebi'ye anlatılmış; Çelebi de bunları *Münşe'ât* defterinde değerlendirmiştir. Bu çalışma ile, Örfî'nin sergüzeşti Eski Türk Alfabesinden, kullandığımız alfabaya aktarılmış; giriş kısmında ise Örfî'nin Türk edebiyatı ve şairleri üzerindeki etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ordu Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü - ORDU
nfduru@hotmail.com

Örfî-i Şîrâzî'nin Kısa Hayat Hikâyesi

1555 yılında Şîraz'da doğmasına nisbetle, Şîrazî lakabıyla anılan Cemâluddîn Muhammed-i Örfî, X/16. asır İran şairlerindedir. Babası Zeynülâbidîn, hükümet hizmetinde, şer'î ve örfî kanunlara bağlı işlerle uğraştığı için, mahlası da babasının meşguliyeti ile alâkalı olmuştur.

Şîraz'da öğrenim gördü. Kendinden önce gelen İran ve Arap şairlerinin eserlerini inceledi. Molla Gayreti gibi, çağında yaşayan ünlü İran şairlerinin şiir ve sanat toplantılarına iştirak etti.

Şairlikteki maharetine ve sanattaki ustalığına rağmen Örfî'nin haşin ve mütekebbir oluşu ve mizacen kimse ile uyuşamaması, bir çok kimseyi kendisine düşman etmiş¹; muasırları ile mücadelelerinin çirkinleşmesi sebebiyle, maruz kaldığı hakaret ve Hind-Türk imparatorlarının himayesinin cazibesi, Örfî'yi memleketi terk ile Hindistan'a göçe mecbur kılmıştır. Örfî gibi şairlerin Hindistan'a gidişine sebep, iddia edildiği gibi yalnızca dinî baskılar (Dilcin 1986: 177) olmasa gerekir². Sîrûs Şemîsâ, buldukları yerde medih şiirinin bir getirişinin olmadığını gören şairlerin, geçim veya servet elde etme kaygısıyla Hind saraylarına yöneldiklerini söyler. Zira kaside ve medih o ülkede hâlâ eski şekliyle revaçtadır (Şemîsâ 1374: 285).

XVI. ve XVII. yüzyıllarda Türk-Hind imparatorluğu saraylarında Fars dili ve edebiyatının etkisi iyice artmış; Şif azlı Baba Figânî (Ö.1519), Feyzî-i Hindî, Nazîrî-i Nişâburî (Ö.1612) de Türk hükümdarlarından ve devlet adamlarından büyük itibar görmüşlerdir³. Bu dönemde Ekber Şâh'ın sarayındaki İran şairlerinin sayısının 170'e ulaştığı nakledilir (Dilcin 1986: 177).

Örfî, 993/1585'te Cîrûn limanından hareket edip, deniz yolu ile Ahmed-nagar'a gelir; sonra oradan Fath-pûr-Sîkrî'ye gider. Buraya yeni yılın ilk günü (19 Rebi-ul-evvel 993/11 Mart 1585) ulaşır. Orada Feyzî-i Hindî ile buluşur ve Feyzî onu Attok'a götürür. Ekber Şâh orada Yûsuf-zay Afganlılarına karşı girişilen hareketi kontrol altına almak için, 994 Muharrem'inin başında (1585), ordugâh kurmuş; Feyzî de bu sefere bizzat iştirak etmiştir.

Örfî önce, Mesîhuddîn Hakim Ebul-Feth'e ve onun 997/1589'da ölümünden sonra, Mirza Abdurrahîm Hân-ı Hânân'a intisap eder. Bu zatı ona Hakim tavsiye etmiştir. Hân-ı Hânân, Örfî'ye iyilikle muamele eder ve itibar gösterir.

Neticede, Hind-Türk imparatoru Ekber Şâh onu hizmetine almış ise de, az bir zaman sonra, 35 veya 36 yaşlarında olduğu halde, 18 Şevval 999 (Ağustos 1591)'da dizanteriden vefat eder. Muahhar müelliflere göre ise Örfî zehirletilmiştir. Vecdî, hazırlamış olduğu *Külliyât'tâ*: "Hasetçiler ve dalkavukların, kendi amaçlarını gerçekleştirmeye engel gördükleri için, onu zehirleyerek öldürdüklerini" nakle-der (Cevahiri 1374: 26). Süleyman Nazif'in, *Tuhfetü'r-Rızâ*"yı kaynak göstererek verdiği bilgi de, Örfî'nin mesmûmen (zehirletilmiş olarak) öldürüldüğü yolunda-dır⁴.

Örfî, Lahor'da gömülür. 30 yıl sonra, İtimâdii'd-devle'nin veziri Mir Sâbir tara-fından kemikleri mezarından çıkarılarak Necef'e gönderilmiş, orada yeniden def-nedilmiştir⁵.

Türk Edebiyatında Örfî-i Şirazî

İran'da doğmuş, Hindistan'da gelişmiş ve İran'dan çok Hindistan, Afganistan ve XVII. yüzyıl Türk edebiyatlarında etkili olmuş (Dilcin 1986: 176-77); mana ve hayallerin inceliği ve derinliği, insan ruhuna eğilme, ızdırıp, tasavvuf ve mübala-ğa, yeni mazmunlar arama gayreti, dilde zarafet, uzun terkipler tercih etme (İpek-ten 1973:72) biçiminde hulâsa edilebilecek Sebk-i Hindî üslûbunun büyük şairle-ri Feyzî-i Hindî (Ö.1596), Sâib-i Tebrizî (5.1670), Şevket-i Buhârî (5.1695), Muhteşem-i Kâşânî (d.1556-0.1588) ve Örfî'nin edebiyatımız üzerinde zaman zaman büyük ve derin tesirleri olmuştur. O, Dîvân'ı ve külliyyatı⁶ ile, XVII. asrın ilk yarısından itibaren, Türk şairlerince tanınmağa başlamış; bilhassa Nef î tarafından örnek alınmıştır (Köprülü 1934: 324 ve 1928: 139; İpekten 1973: 72; Okumuş 1989: 111; İz 1967: XLVn-LIII; Levend 1988: 45; Toker 1996: 147; Karaisma-iloğlu 2001: 32). İran edebiyatı tarihinde ön planda yer tutan şairlerden olmama-sına rağmen, onun başka bir ülkenin şairleri üzerinde, *âdeta bir meslek ve mek-teb-i inşâ te'sîs edecek surette*, etkili olması da hayli dikkat çekicidir⁷.

Örfî (ve diğer 'Acem şairleri)'nin 17.yüzyıldan itibaren şairlerimiz üzerindeki te-siri, N. Sami Banarlı'nın 17. yüzyıl Türk edebiyatını anlatırken kullandığı: "*Dev-rin şairleri içinde, İran şiirine hâlâ bir göz atanlar eksik değildi.*" (Banarlı 1971: 651) ifadesindeki *göz atmadım* daha fazla bir şey gibi görünmektedir.

Kasidenin tekâmülünün Örfî tesiriyle olduğunu belirten Gibb, onun çıkışıyla Fey-zî-i Hindî, Câmî ve ilk üstadların hemen hemen üstünlüğünün kaybolduğunu savu-

nur (Gibb 1999: 178). Süleyman Nazîf ise, bütün İran şairlerini tartının bir kefesine, Orfî'yi de diğerine kor ve: "*Orfî'nin edebiyatımızda nüfuzu, iddia edebilirim ki, her 'Acem şâirinden (Sa 'di ve Hafız da dahil olduğu halde) ziyâde ve bariz hâldedir. Evvelâ Nefî doğrudan doğruya Orfî'yi taklid eder.*" (1335: 8, 1; 12: 1), der.

Molla Cami'den sonra, Türk şiiri üzerinde en çok nüfuz icra etmiş üç şairin (diğer ikisi Feyzî ve Sâib'tir) içinde Örfî de zikredilir. Durağanlaşmış şiir lisanına yeni bir çok tabirler ve edalar ilave etmeleri ve şairlerin o zamana kadar alışmış oldukları bedî beyan tarzını bir tarafa bırakıp görkemli ve tumturaklı ve manaca çok sanatlı bir ifadeyi onun yerine ikâme etmeleri, başka şairlerce örnek alınmalarına sebep gösterilir (Dâniş 1935: 478).

Nefî'(d.1572-ö.1635)'nin dışında; Râmî (Ö.1640), Fehîm-i Kadîm (d. 1627-Ö.1647), Cevrî (d.1595-0.1654), Şehrî (Ö.1661), İsmetî (Ö.1665), Nâilî-i Kadîm (Ö.1666), Neşâtî (Ö.1674), Mezâkî (Ö.1676), Sükerî (Ö.1686), Nâbî (d. 1642-Ö.1712), Nazîm (Ö.1727), Nedîm (Ö.1730), Vahîd Mahtûmî (Ö.1732), Münîf (Ö.1743), Salîm (d.1688-0.1743), Belîğ (Larissalı MehmedEmin, Ö.1758), Subhi-zâde Aziz (d.1735-0.1784), Erzurumlu Zihnî (Ö.1797), Şeyh Gâlib (d. 1757-Ö.1799), Nigârî (Karabâğî, d.1815-0.1885), Yenişehirli Avnî (d.1826-0.1883), Leskofçah Gâlib (d.1828-0.1867), Ziya Paşa (d.1829-0.1880), Hersekli Arif Hikmet (d. 1839-ö. 1903) gibi, içlerinde hem halk hem de dîvan tarzı eser veren bir şair ve çağının belirleyicisi şairlerin de bulunduğu azımsanmayacak çoklukta 17,18 ve 19. yüzyıl şairlerinin şiirlerinde, Orfî'nin ismine sitayişkarâne bir şekilde rastlamak mümkündür.

Güftî (Ö.1677) de, *Teşrifâtü'ş-şu'arâ* adlı tezkiresinde, şairlerin şiir söylemedeki başarısını değerlendirirken, kıstas olarak Örfî isminden yararlanır. Beğendiği şairleri ⁱ *Örfî-i sâni*, *Örf-i Rûm* veya *şârih-i 'Örfî* biçiminde tebcil eder (Yılmaz 2002: 88, 125, 140, 145). Başka bir tezkire sahibi Rızâ (Ö.1671), Âlî (Adanalı, Hüseyin, Ö.1648) için: "*Müellefâtü dahi kasâid ve gazeliyyâtü gibi bî-şümâr ve beyne'n-nâs Örfî-i sâni deyu şöhret-şi'âr idi*", derken aynı şekilde, dönemi içinde Örfî ayarında kabul edilen bir şairden bahsetmektedir:

N'ola dilerse bana ey 'Âlî
Tâlib-i Rûm u ⁱ *Örfî-i sâni*

(E. Rıza 1316: 11-12; Kılıç 1998: 309)

Muallim Naci'nin '*âteş-zebân-ı şu'arâ-yı 'Acem*^{ek} biçiminde takdim ettiği, bu yeni ve öncü şairi, az da olsa belli noktalarda tenkitten geri durmayanlar da vardır. Şemseddîn Sâmî: "*Şu'arâ miyânında büyük bir siy t u şöhret kazanmış ve kudemâ-yı şu'aranın mesleğine mugayir yeni bir çığır açmış ise de, çok istiareler kullandığından, maksadı teşbihâtın içinde kaybolur. Binaenaleyh, her ne kadar metin, ma'nîdar bazı eş'ârı var ise de, umumiyet üzere âsârı, zevk-i selim ashâbı indinde makbul değildir.*" derken, Örfî'nin yeni üslûbundan zevk almadığını da zımnen söylemektedir (Ş. Sami 1306: 3143). Şemseddîn Sami'nin bu görüşlerinin tamamen İran tezkirecilerinden aktarma olduğuna inanan Süleyman Nazîf: "*Örfî-i Şîrâzî'nin Dîvân'ını görmüş olduğuna pek şüpheliyim. Eğer okumuş ve zevkine, mezâyasına îsâl-i vukuf etmiş olsaydı, velev naklen ve tercemeten olsun, 'âsârı zevk-i selim ashâbı indinde makbul değildir' demekten tevakkî-i nefis ederdi.*" (1335: 11, 1) iddiasını ortaya koyar.

Şiir dilinde özel adların, insanlar için özel ve genel olmak üzere iki türden tasarım ve duygular taşıyabileceği belirtilir (Aksan 102). Bir kısım dîvan şairi de, Örfî'nin şiir çevrelerince kabul görmüş adından yararlanmak suretiyle, genel duyguları harekete geçirerek, kendi şairliklerine/şiirlerine dikkati çekerler. Bu anıslarda şairlerin, Örfî'yi okumuş olup olmadıkları genellikle belli ve önemli de değildir.

Tanzimat şairlerinden bazıları da Örfî şiiri ile bağlarını devam ettirirler.

Daha sonraki yıllarında klasik şiire yoğun eleştiriler yöneltecek olan Namık Kemal, Leskofçalı Gâlib'e yazdığı bir mektubunda, teşbih yapma noktasında Örfî'yi nasıl taklit ettiğini anlatır:

"...Esasen iltizâm ettiğim meslek Feyzi yoludur; fakat, bütün istilâhât-ı işrâkiyyeye hasrederek teşbih-i şâirânededen mahrumiyetini istemediğimden ekser yerlerinde, Örfî ve Nefî'nin teşbihâtına ve bazı cihetlerinde Şevke t'in hayâlâtını taklid eyledim... (Özgül 1987: 154)."

Namık Kemal'in Örfî hayranlığı, Süleyman Nazîf tarafından da dile getirilir:

"Namık Kemal Bey Örfî'nin ziyâde meftûnlarındandır. Mahdumları Ali Ekrem Beyefendi ile diğer âşinâlarının riya-yet ve şahadetini merhumun muharrerâtı da te'yîd ve tevsik eder. Henüz yirmi üç yaşlarında iken Kani Paşa-zâde

Rıfat Bey merhuma yazdığı bir mektupta Örfî'nin üç beyti münderiştir. Diğer yazılarında da Şâir-i Şîrâzî'den sık sık nakl-i ebyât ettiği görülür. Zâtını idrâk etmiş olanların rivayetlerine nazaran muhâveratında da Örfî'den muhabbetle bahseder ve münasebet düştükçe ebyâtını okurmuş (1335: 11, 1)."

Namık Kemal, *Tahrîb-i Hârâbat* mukaddimesinde, şair Nevres'in, şiire hâkimiyet noktasında 'Örfî'ye denk olabileceğini söylerken, şiirde zirve isim olarak Örfî'yi kabul ettiğini dolayısıyla haber verir (Kaplan 1987: 327-328):

Nefî'ye olur denilse lâıyk
Türkisine Fârisîsi faik
Örfî'ye seza tutulsa hemdem

İntibah'tâ Meh-peyker'in evini anlatırken, Örfî'nin teşbihleri çok ve yerinde kullandığını hatırlatır: "*Güya ki bir tendürüst dilberin reng-i vücûdu gibi gayet açık pembeye boyanmış olan bu köşkû Örfî'ler, Şevket'ler görselerdi, sahile kurulmuş bir mâlike-i deryaya ve önünde olan körfezciğin suyunu, kenarı beline sarılmış da sair yerleri (hafifliği) cihetiyle sath-ı âba yayılmış bir ipek peştamala benzetirlerdi* (Tanpınar 1982: 405)."

Süleyman Nazif, Namık Kemal'in şiirlerindeki Örfî tesirini şöyle belirler: "*Namık Kemal Bey'in cezâlet-i üslûbunda dehâ-yı Örfî'nin nefîa-i feyzi pek ziyade göze çarpar* (1335: 8, 1)."

Peyâm-ı Edebî â&, Örfî-i Şîrâzî ile alâkalı on bir sayı süren tetkikinde Süleyman Nazif (d.1870-ö.1927), kendisinin de gençliğinde bir Örfî hayranı olduğunu itiraf eder: "...*Dîvân'ından intihâb ettiğim iki yüzü müteceviz beyti de yine o sırada* (gençlik yıllarını kastederek) *ezberlemiştim* (1335: 8,1)." Süleyman Nazif, özellikle *şebâbında* Örfî'ye olan tutkunluğunun, daha sonraki yıllarda nasıl değiştiğini, İ. Mahmud Kemal İnal'a gönderdiği tercüme-i hâlinde şöyle dile getirir: "*'Acemlerden Örfî ile, Fransızlardan Viktor Hügo şebabımda en çok sevdiğim şâirlerdendir. Fakat şimdi Sa'dî'yi Örfî'den; Anadol Frans ile Rumen Rolan'ın eserlerini Viktor Hügo'nun nesirlerinden ziyâde seviyorum.*" (İnal 1988: 1122).

Belâğat-i Osmâniyye müellifi Cevdet Paşa (d.1822-0.1895), gençlik döneminde medrese derslerinden başka, bilgi ve görgüsünü geliştirmek için tertip dışı bazı

dersler aldığını; Örfî (ve Feyzî) Dîvân'ını husûsî ders olarak okuduğunu; yaşadığı dönemde İran şairlerinin dîvânlarına ilgilerini şöyle dile getirir: *"..ve bazen dahi Şevket ve Örfî dîvânlarını okumak üzere şâir-i meşhur Fehîm Efendi 'nin Karagümriük'teki konağına giderdim* (1991: 13; Kaplan 1974: 454; İzgi 1997: 106)."

Cevdet Paşa, dönemin şeyhülislâmı Arif Hikmet Beyefendi'ye takdim eylediği *kasîde-i dâliyye*'sinde memdûhunun Örfî tabiatlı oluşuna vurgu yapar (1991: 19):

Enverî-nâtika nihrîr-i Harîrî-hâme
Muhteşem-şöhret ü ehl-i dil ü 'Örfî-inşâd
Ya'nî Arif Beyefendi-i kerâmet-kirdâr
Ki odur kâfile-sâlâr-ı kiram u emcâd

Bazı çalışmalarda da Örfî'nin şiirleri tahmis edilmiş, seçkilere alınmış veya şerh edilmiştir: Erzurumlu İbrahim Hakkı (d.1703-0.1780), *Mecmûatü'l-insâniyye fi Ma'rifeti'l-Vahdâniyye*, adlı güldeste nevinden eserinin Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlere ayırdığı ikinci bölümünde, Sâ'ib ve Şevket'in yanısıra Örfî'nin şiirlerine de yer vermiştir (Çelebioğlu 1988: 33-34). İran ve Osmanlı şairlerinin bazı şiirlerinin yer aldığı bir *Mecmu 'a*'da Örfî'nin şiirleri de bulunmaktadır (Karatay 1961: 263). Ziya Paşa da, *"Cihan beğestem u derdâ be-hiç şehri u diyâr"* kasidesini seçerek, *Harabaf*'in kasidelere tahsis ettiği birinci cildine koymuştur (S. Nazif 1335: 14, 1).

Güftî'nin, *"Şârih-i 'Örfî, hoş terane-i Rûm"* olarak tanıttığı Vak'anüvîs Abdurrahman Abdî Paşa'nın (Ö.1691), *Şerh-i Kasâid-i 'Örfî* isimli bir eserini Mehmed Tâhir bildirmektedir (1342: 98-99). Urfalı Ömer Nüzhet (Ö.1778) *Şerh-i Dîvân-ı 'Örfî'sinde*, şairin bazı kasidelerini şerh etmiştir (Karatay 1961: 83). Şârihi Ahmed Sabîh (Ö.1784) olarak tahmin edilen, *Şerh-i Dîvân-ı 'Örfî* adlı eserde Örfî'nin bazı şiirleri şerh edilmiştir (Karatay 1961: 83). Yine XVII. asır şairlerinden Mevlevî Adnî (Ö.1883), *Şerh-i Kasîde-i 'Örfî'sinde* Örfî'nin bir kasidesini şerhetmiştir (Ergun 1945: 257). Rodosî-zâde Muhammed'in de, Örfî'nin bir kasidesini şerh ettiğini A. Gölpınarlı haber verir (Ünver 1986: 15).

Nâbî, *Farsça Dîvançe-i Gazaliyyâfında* Örfî'nin de bir gazelini tahmis etmiştir (Karahan 1987: 45). Bir *Mecmu'a* içinde Kâmî (muhtemelen Kâmî Ahmed Çelebi, ö. 1579), tarafından Örfî'nin ilk beyti:

İkbâl-i kerem mî-gezed erbâb-ı himem râ
Himmet nehored ü nişter-i lâ vü na'am râ⁹

olan 'ra' redifli kasidesiyle; Mirza Ebul-feth için yazdığı Nevruzîyye'nin ve Mü'min Hân'a yazdığı hicviyenin şerhi vardır (Karatay 1961: 84).

Son dönem şairlerinden Salâhu'd-dîn (Ali Salâhuddîn Yiğitoğlu, d.1878)'in şairin bazı şiirlerine tahmisi vardır (Karatay 1961: 84). Eski valilerden, Diyarbakırlı Kadri Üçok da Örfî'nin:

Mâ leb âlûde beher tevbe negüşâyîm lîk
Bâng-i 'isyan mîzened nâkûs-ı istiğfar râ

beytinden mülhem olarak bir muhammes kaleme aldığını söyler¹⁰.

Prof. Dr. A. Nihad Tarlan (d.1898-0.1978) da, Örfî'nin:

Aşk kû tâ hîred per-endâzed
Ûd-ı şevki be-micmer endâzed
* *

Cihan beğestem u derdâ be-hîç şehîr ü diyâr
Neyâftem ki fûrûşend baht der-bâzâr

Kûy-i 'aşk est heme dâne vü dâm est încâ
Cilve-i merdüm-i âsûde haram est încâ
* *

Der çemen hûrusân encümeni sâhteend
Çeşm-i bed dur behiştî çemeni sâhteend

Cemâ'atî ki zi nâmûs u nâm mî-goftend
Be deyr-düş zi mesti vü câm mî-goftend

matla'lı bazı şiirlerini kısa kısa açıklamıştır¹¹.

Görüldüğü gibi, Örfî'yi okuma ve ona öykünerek yazma; kaside, gazel ve bazı müşkil beyitlerini şerhetme; bazı gazellerini tahmis etme geleneği Nef î ile başlamış, sonraki dönemlerde de devam etmiştir.

Şairler, şiirlerinde Örfî ismini üç farklı anlayışla kullanırlar:

î. Şair, şiiriyle Örfî'den de üstün olduğunu veya söyleyişinin Örfî tarafından bile kışkanılacağını iddia etmektedir:

XVII. yüzyıl, bazı Türk şairlerinin artık kendi kişiliklerine güvendikleri, İranlı şiir ustalarıyla boy ölçüşüp, onları geçtiklerini rahatça ileri sürebilecek bir psikoloji içine girdikleri dönemdir (Cengiz 1972: 505; Ergun 1931: 349). Şiirine güvenen her şair artık, bu Örfî bile olsa, İran şairlerinden üstün bir yanı olduğunu söyleme cesaretini kendinde bulmaktadır. Bütün bu telakkiye rağmen arada bir İran tesirlerinin ve Acemcenin üstünlüğü hakkındaki eski kabulün, bazı münferid tezahürlerine de şahit olunmaktadır (Köprülü 1999: 292).

Kendi şiirinin hayranı olan Nef î, *nezâket* ve *metanette* kelâmının Örfî'ye benzemediğini, başka bir tarz geliştirdiğini söylerken, Örfî'nin yeni üslûbuna da işaret eder:

*Nezâketde metânetde kelâmum benzemez asla
Ne 'Örfî'ye ne Hâkânî'ye bu bir tarz-ı âhardur*

Nef î, K.35

Yine Nef î, Örfî'nin şiirdeki hakkını teslim ederken, 'söz'ünün *ser-âmed* ve *mümtaz*' olduğunu söylemekten de geri durmaz. O, *hoş-lehçe* ise Nef î *depâkîze*- edalıdır. Nef î'nin, başka şairlere zaman zaman üstten bakışı, sanatına olan aşırı güveninin ve sanatçı gururunun bir ifadesi olarak kabul edilir (Mazıoğlu 1982: 124; Ün ver 1991: 68).

*Nef î ne söz edasına 'Örfî vü Hâfız'un
Amma benüm ser-âmed ü mümtâzdur sözüüm*

Nef î, G. 78/7

*Kalur mı yâ 'Örfîden söz söylemede Nef î
Hoş-lehçe ise ger o pakîze-edâdur bu*

Nef î, G. 100/7

'Hoş edâ'smm Örfî'yi kışkandıracağını iddia eden bir şair de Neşâtî'dir. Kasidelerin deki ifadelerden 'Acem şairlerini okuduğu, özellikle de Örfî ile ünsiyet peyda ettiği anlaşılan Neşâtî, onun bazı güç beyitlerini açıklamak üzere *Şerh-i Müşkilât-ı 'Örfîyi* kaleme almıştır (Ünver 1986: 13, 14, 19, 20). Yetiştirdiği şairlerden Nazîm tarafından da İran'ın önde gelen şairleriyle ve denk Örfî'yle bir tutulan (Ünver 1986: 36) Neşâtî, Örfî'nin Hind'e gidiş gerekçesi-

nin, kendisinin ortaya çıkışının verdiği korku olduğunu söyleme cesaretini bile gösterebilmektedir. Bu övünmenin kaynağında, İran şairlerinden üstün olma bilincinin değil, kasidelerinde Nefî etkisinin yattığını düşünenler de vardır (Ünver 1986: 20):

Bu hoş edâyile şî'rüm ki *reşk-i 'Örfî-i' dir*
Şikest iderse n'ola kadr-i nazm-ı Selmân'ı
Neşâtî, K.I, 34

Benem ki bîm-i zuhurumla *'Örfî-i Şîrâz*
Diyâr-ı Hind'e gidüp oldı rû-be-râh-ı 'adem
Neşâtî, K.21/36

Sünbül-zâde Vehbî, Neşâtî'nin son bey tindeki söyleyişi hatırlatan:

Hicâb idüp beni Şîrâz'da görünce hemân
Derûn-ı hâke nihân oldı *'Örfî-i fehâr*

bey tiyle, bunu nakleden Muallim Naci ve Faik Reşâd tarafından: "*Şîrâz'da 'Örfî'ye görünüp merhumu utancından yerin dibine geçirmek gibi sözler hiç bir zaman şairane inceliklerden (fikirlerden) ve hayâllerden sayılamaz*" denilerek tenkit edilmiştir¹². Vehbî, yine hoş karşılanmayacak başka bir beytinde, Örfî ile beraber Sa'dî ve Hafız'ı da hafife almaktadır (Beyzadeoğlu 1993: 34).

İşitmiş cânib-i Şîrâz'da azmüm şerm idüp *'Örfî*
Hemân Sa'dî vü Hafız ile *girmiş zîr-i kabrâya*

Hafife alma görüntüsünün gerisinde, söz söylemede en güçlünün o (onlar) olduğunu ikrar da yatmaktadır. *Sühan kavgası* için buraları bırakıp, ta Şîrâz'a gidişi de bunu göstermez mi?:

Gitdüm isbât-ı vücûd itmek için Şîrâz'a
Eyledüm *'Örfî-i fahâr* ile *gavgâ-yı sühân*
S.Vehbî, 117/73

Kasidesinin reklamını yapmak¹³ veya yakaladığı güçlü söyleyişi ilan etmek için, yine Örfî'nin şöhretinden istifade eden bir şair de Mezâkî'dir. Ona göre (bu) kasidesine, Örfî bile gıpta etmekten geri durmaz:

Görseler ger bu kasidem bana *reşk eyleri*
Örfî vü Tâlib ile Muhteşem-i Kâşânî
Mezâkî, K.9/71

Şairler yalnızca kendilerini medih maksadıyla değil, aynı zamanda memdûhlarının şiir gücünü somutlamak için de Örfî isminden faydalanırlar. Nâbî, Tanrı'nın memdûhuna Örfî ve Hakanî'den daha fazla *tab'-ı şerif* (şik kabiliyeti) verdiğini veya memdûhunun pervasızca Örfî ve Sâ'ib'in şiirlerine mana verdiğini söyler¹⁴:

İtmiş üstâd-ı ezel 'Örfî vü Hâkânî'den
Feyz ile *mertebe-i tab'-ı şerifin* ber-ter
Nâbî, C.I, T. 16/21
Ana Allah bir 'âlî tabî'at eylemiş ihsan
Ki beyt-i Sâ'ib ü 'Örfî'ye bî-pervâ *virtür ma'nâ*
Nâbî, OI, T. 16/21

Nasıl ki Nâbî, başkalarının şiirini yüceltmek için Örfî'nin sembol isminden yararlanmışsa, vefatı sebebiyle söylenen tarihlerden birisinde de, bu kıt'a Sâdik Efendi'ye aittir, bu kez de Nâbî, kasidelerinde zamanının Örfî'si olarak takdim edilir (Sevgi 1996: 116):

Sühandân-ı hakikat nükte-senc-i nüsha-i hikmet
Hüner-mend ü ma'ârif-pîşe ya'nî Hazret-i Nâbî
Gazelde Sâib ü 'Örfî idi *semt-i kasâidde*
Tasavvuf da Celâlü'd-dîn idi hikmetde Fârâbî

Subhi-zâde Azîz ise, Abdül-hamîd'i medhinde, onu hakkıyla vasfetmeye güç yetiremediğini anlatırken yine, Nef î ile birlikte Örfî'nin isminden de meded umar:

Edâ-yı hak ne mümkün padişâhum vasf-ı pâkinde
Eğer 'Örfî vü Nef î *çâresüzdür* 'ac-z-i ikrarı

S. Aziz, 41/35

Güftü bile, nazım ülkesine kendisinin Hakan(i) olduktan sonra, Örfî'nin şiirinin unutulduğunu söyleyebilmektedir:

Menem ol mülk-i nazma Hâkânî
Nazm-ı 'Örfî zemîn-i nisyânî

Güftü, 88

2. Şair, şiirinin Örfî'nin şiiriyle denk olduğunu iddia eder:

'Örfî-i Rûm" şeklinde kabul gören bir söyleyiş, şairin şairlik iddiasında bulunurken tercih ettiği bir ifade biçimidir ki, Örfî'nin adını duymuş olan hemen her şair bu ifade biçiminden faydalanır. Nef î ile birlikte Râmî de, Mezâkî de Rûm'un Örfî'si olduğunu öne sürerlerken, Örfî ayarında şairler olduklarına inanmakta mıdır; yoksa böylesi bir söyleyişin dile pelesenk olması mıdır, onları buna iten? Aslında 'Örfî-i Rûm ibaresinin bir denklikten daha çok bir benzerlik manası taşıdığını söylemek mümkündür.

Örfî dışında dengi olduğuna inanmayan Nef î, her halde klasik Türk şiirine Örfî-i Rûm tabirini yerleştiren kişidir. Şiirlerinde Sebki Hindî'nin etkisi görülmemesine rağmen, bu üslûbun en mühim şairlerinden Örfî'nin mağrur tavrını ve ahenkli ifadesini şiirine taşır (Mazıoğlu 1982: 124).

F. Tulga Ocak ise, Hind üslûbunu bizde tanıtan ilk kişi olarak Nefî'yi göstermekte, bu surette Nef î'de bu tarzın izlerinin olduğunu iddia etmektedir¹⁵. Süleyman Nazîf in tespitine göre Nef î, na'tlerinde Örfî'yi; kasidelerinde de Enverî'yi taklit etmiştir. Nef î'nin Dîvân'ının ilk şiirini oluşturan na't'ının, Örfî'nin meşhur na'tına nazire olduğunu söyler ve şöyle devam eder: "*Her iki kasideyi tetkik ettim. Nef î'nin 'azamet-i beyânı huzurunda hayran ve mebhût olmakla beraber, Erzurumlu beni Şîrâzlı kadar i'câb ve teshir etmedi* (1918: Nu: 27-58, 519-520)." Ve Nef î ile Örfî'yi kıyaslamaktan: "*Nefî'yi cidden tebci edelim. O bizim büyük şairimizdir. Fakat üstadı olan şu 'arâ-yı 'Acemle arasında bir mukayese te 'sîs etmekten kendine olan hürmetimize hürmet en icinâb etmeliyiz* (1335: 12, 1)", diyerek kaçırır.

Süleyman Nazîf, *şaşırtma ve büyüleme* noktasında Örfî'yi daha başarılı bulsa da; Nef î, 'Acem belâgatçilerinin kasidesini görmeleri halinde, onun Rûm'un Örfî'si olduğunu teslimden geri durmayacaklarına inanır. Bu noktada, Nef î gibi düşünen Gibb, onun Farsça şiirlerinin Örfî ve Feyzî'nin hayranlıklarını kazanacak mükemmeliyette olduğuna inanır (1999: 350).

Süleyman Nazîf'in verdiği bilgi, Nef î'nin Örfî hayranlığını hayli belirginleştirir:

"Vaktiyle Nefî tarafından istishâb olunmuş bir 'Örf Dîvân'ı Nef î'nin el yazısıyla muhaşşâ ve mührüyle mahtûm olduğu halde 'ammizâde-i fâzılum Ali Emîrî Efendi üstadımızın 'irfân-ı ümmete vakfve teberru' ettiği kütübhâne-i bî-

nazîrinde mahfuzdur. İlk sahîfesinde Nefî'nin ta'lik yazısıyla ve surh mürekkeple şu sözler muharrer bulunuyor: 'Şehirde bundan mükemmel Divân görmedim. Sâkî-nâme 'si yoğidi. Anı dahi aşağısına yazdım. (Ve biraz aşağıda da yine o yazı ve siyah mürekkeple) Nefî-i fakır, ibaresi mesturdur. ¹⁶"

Râmî, Nefî'nin *tab'-ı pâkini* medhederken (*tab'm* şairin, doğuştan sahip olduğu şiir söyleme yeteneği yerinde kullanıldığı anlaşılmaktadır) onun Örfî-i Rûm olduğunun, hem 'Acem hem de Rûm münekkitler tarafından tasdik edildiğini yineler:

'Örfî-i Rûm idüğüm cümle iderler teslim
Görseler ger bu *kasidem* bülegâ-yı A'câm
Nef î, K.50

O *tab'-ı pâk* ile 'Örfî-i Rûm olduğına hâlâ
'Acemde Rûm'da teslimi vardır cümle yârânun
Râmî, K.30/92

Örfî-i Rûm'em mukarrer mülk-i nazm içre bugün
Sözüme şâhid bu da'vâda lisânumdur benüm
Râmî, Kıt'a. 11/2

Zamanın Örfî'si olduğuna inanan bir şair de Neşâtî'dir. Örfî'nin şiiriyle kendi şiirini kıyaslarken *hem-pâye* ifadesini seçer. Çağının mucizeler söyleyen Örfî'si olduğunu, şiirlerinin en zeki şairlerce bile kıskanacağını söylemek suretiyle Örfî'yle benzerlik kurmaya çakşır:

ⁱÖrfî-i mu'cize-perdâz-ı zamanem ki ider
Şi'rüme reşk ü hased nâdire-sencân-ı fehîm
Neşâtî, K.9/29

Hudâvendâ zamânunda benem ol şâ'ir-i yekta
Ki nazmum olmada *eş'âr-ı 'Örfî* ile hem-pâye
Neşâtî, K. 10/40

Evliya Çelebi'nin: "*Gâyâ zamanının Örfî'si ve Sâib'idir*" biçiminde takdim ettiği Fehîm'in, Örfî'ye meftun olduğu, hatta çocuk denecek yaşta (bazı kaynaklar 10 yaşında olduğunu söyler) Örfî Dîvân'ının bir nüshasını istinsah ettiği veya et-

tirdiği, bunun için bir de manzum tarih söylediği zikredilir¹⁷. Fehîm (bu) *tab'(i)* ile ya Örfî veya Hâkânî olduğunu söylerse kendisine şaşılmasını söyler, veya Örfî'nin Acem'de benzeri olmasa da, Rûm'da denginin kendisi olduğunu iddia eder. Bu dönemdeki Acem şiir üstadlarını hiçe sayar gibi övünmenin temelinde, o devirlerde başlayan ve Türk şairlerinin Acem şairlerinden aşağı olmadığını ileri süren genel görüşün yattığını düşünmek mümkündür.

Ya '*Örfî*'yem ya Hâkânî disem bu *tab'* ile câ'iz
Ki itdüm Rûm u Mısr'ı gıpta-geh Şîrâz u Şîrvan'a
Fehîm, K.VD758

Misli yokdur 'Acem'de gerçi Fehîm
*Rûm'da 'Örfî'*ye nazîr benem

Fehîm, G.CCVI/16

Nef'î, Neşatî ve Fehîm'in kendilerini zamanın Örfî'si biçiminde takdim etmelerini bir dereceye kadar anlamak mümkünken; isimlerine tezkirelerde birkaç seçme beyti ile rastladığımız Sebzî (Ö.1679), Tâlib (Ö.1706), Vahid Mahtûmî (Ö.1732), (Sevgi 1996: 239) gibi şairlerin de Rûm'un Örfî'si oldukları iddiasına ne demek gerekir?

Sözde Sebzî '*Örfî-i Rûm* olduğun ey gonçe-leb
Şâ'irân-ı dehri bir imtihan itsün de gör
Sebzî, NA, s. 191.

Himmet-i 'ârif-i Rûmî ile Tâlib çok mı
Rûmda *mertebe-i 'Örfî-i Şîrâz* bana
Tâüb, NA, s.273.

Halk-ı 'âlem bilsin işbu mefhûmı
Ki benem hâliyâ '*Örfî-i Rûmî*

V. Mahtûmî

Seyyid Vehbî, *Vekâlet-nâme*'sinde, muasırlarının kinlisinin lehinde, kimisinin aleyhinde bulunurken, kendisini Örfî ile denk tutma gafletinde bulunan Sa'dî'ye, dolayısıyla kardeşi Dürri (ö. 1725)'ye şu bey tiyle tarizde bulunur (Sevgi 1996: 133):

Kimi *hem-çeşm-i 'Örfî* add iden kendin velî bilmez
Köroğlı türkisiyle neydüğün Sa'dî Gülistanı

3. Şair, şiirinin (yaşamış olsaydı), Örfî tarafından bile kabul göreceğini iddia ederken, Örfî'yi tebci ve takdis de eder:

Bazı şairler, uygun zeminlerde kadirşinaslık örneği göstererek, Örfî'yi medih-ten geri durmazlar. S. Nüzhet'in; Mevlânâ, Enverî ve Örfî'den mülhem olduğunu söylediği Cevrî'ye göre (Ergun 1945: 1057); *Örfî, söz bahçesinin kutlu bülbülü; yeni tarzın iki öncüsünden biri* veya Fehîm'in tabiri ile *turfa* (alışılmamış yeni şeyler söylediğini kasteder) *bir rûhânî neşe; gazel üstadı; sehâr* (sözü ile büyüleyen), *üstâd-ı kâmil* veya Nedim'in ifadesiyle *nazma revâc* veren kişidir¹⁸.

*Gülşen-ârâ-yı sühan 'Örfî-i Şîrâzî kim
Bülbül-i kudsün odur nâdire-hem-destânı*

*Ey leşe zemzeme-i nükte-i eş'ânımı gûş
Ruhi keyfiyyet-i ma'nânun olur hayranı*

Cevrî, K.XXI/49-50

*Merhaba şi'r-i 'Örfî-i Şîrâz
Ki odur turfâ keyf-i rûhânî*

Fehîm, K.XVD742

*Bende hatm oldu sühan-güsterî-i tarz-ı cedîd
Gerçi kim Tâlib ile 'Örfî mukaddem geldi*

Mezâkî, K. 11/24

*Okunmaz oldu gazeller miyân-ı meclisde
Ne nazm-ı 'Örfî vü Tâlib ne şi'r-i Bakî var*

Mezâkî, G.II/7

Neşâtî, *Şerh-i Müşkilât-ı 'Örfî'sinde* Örfî'yi '*üstâd-ı sihr-beyân'* olarak anar: *"...bu fakîr-i dil-figâr Neşâtî-i bî-mikdâr üstâd-ı sihr-beyânın 'Örfî'nin ebyât-ı müşkilesinin şerhi bir mahdûm-ı bülend-kadrin dest-yâr-ı hâhîşiyle bu üslûp ile kabza-i zuhura cilve ger olmuştur* (Onay 1992: 307)".

Es'ad-ı Erbilî (d.1847-0.1931), Farsça bir medhiyesinde Örfî'nin yanısıra, Sa'dî (Şîrâzî)'yi de zikretmekte ve her ikisini *'inciye ipe dizmekte ve cevherleri sıralamakta'* mahir kişiler olarak vasıflandırmaktadır (1991: 119):

*Der nazm-ı güher-pâre vü teslîk-i cevahir
Sa'dî ne çünân bûde vü 'Örfî ne çünîn est*

Zaman zaman Örfî'den üstün olduğunu da söyleyen Nefî, her fırsatta onun adını anarak, ona olan beğenisini ortaya koymaktadır. *Tuhfetü'l-uşşâk'ta* Örfî'nin, Hindistan'da kaleminin gücüyle imparatorları etkileyişini şöyle anlatır:

88) *Ne devlettir ki, 'Örfî'nin tefekkür hususundaki üstünlüğünü herkes teslim etmiştir. Hanlar hanı olan hamisinin bayrağı, onun kaleminin önünde secdeye varmıştır.*¹⁹

89) *Hülâsa mânâda mucizeler gösteren kuvvetli, pervasız bir şâirdir ki idrâkinin hatası hakikat ile dostluk eder.*

90) *Lâkin henüz o şüphe perdesinden dışarıya adım atmamıştır. Gösterdiği himmet ile mennan olan Allah'ın feyzinden recâyı kesmiştir.*

91) *Havsalası dar olduğu için en ufak bir tecellîye kani ve bununla mağrur oluyor. İrfânın noksanından, şiiri kendine münhasır biliyor* (Tarlan 1964: 192).

Örfî'nin doğrudan övgüsünün yanısıra, şair, söylediklerinin Örfî tarafından bile beğenilecek kıratta şeyler olduğunu söylerken Örfî'nin şahsında, sanki asıl payı kendine çıkarır! Gâlib, kasidede yeni bir söyleyişi denerken şairlere de '*Örfî-i sehîrî*' hatırlatmaktadır:

Kaside semtin ihya itmedür sayende maksûdî
Ferâmuş itdirem şâ'irlere '*Örfî-i sehîrî*

Gâüb, K.XV/33

Şehrî, şuh söyleyişinin, eğer Örfî tarafından görülse beğenileceğini; Nefî de Vöz'ünün Örfî'nin ruhunu şâd edeceğini umar:

Göre ydi tâzegî-i nutk-ı şûhumı '*Örfî*
Ruh-ı necâbete eylerdi gurre-i tansın

Şehrî, K.I

Rûh-ı revân-ı '*Örfî*yi şâd eylesem n'ola
Reşk-i nevâ-yı Hâfız-ı Şîrâz'dur sözüm

Nef î, G.78/6

Yetiştığı edebî çevrede aradığını bulamayınca dikkatini 'Acem şairlerine çeviren Nâbî, *Hayriyye*'sinin *Matlab-ı Hüsn-i Kelâm-ı Mevzun* kısmında, geçmişteki ve

çağındaki İran şairleri hakkında ve tabî Örfi için de, övgü dolu ifadelerde bulunur (Kaplan 1995: 258; Mengi 1991: 26-27):

Şu'arâ-yı 'Acem'ün dîvânı
Hüsn-i ta'bîr ü ma'ânî kânı

Tâlib ü Sâ'ib ü 'Örfî vü Selîm
Feyzî-i Hind ü Nazîrî vü Kelîm

Tâze-gûyân-ı zamanda Şevket
Mâ'ni-i tazeye virdi suret

Neşâtî, Örfi'nin çizdiği yoldan yürüdüğünü belirtmek için kendisini *Örfî tabîath.* olarak takdim eder:

Benem ol *alem-ana şâ'ir-i 'Örfî-tabî'at* kim
Hayâlüm olmada revnak-rübâ-yı nazm-ı Hâkânî

Neşâtî, K. 13/31

Veya Nedîm, Üsküdar'da Fener Bahçesi'nin tamiri için yazdığı (h.1140) bir tarih kıt'asında, Örfi'nin, o yerin güzelliğini seyretmeden cihandan göçtüğünü söylerken, herhalde 'orasını' görüp de, en güzel tasvir edecek kişinin Örfi olduğuna inanmaktadır (Mazıoğlu 1992: 68-69).

Bunu seyr etmeden gitti cihandan neyleyim 'Örfî
Ki Kışmiriyyesin bârî edeydi âteşe ilkâ

Şairler bazan Örfi'den üstün yanları olduğuna, bazan onunla denk olduklarına inandıkları gibi, bazan da örnek alınacak tek şair olarak Örfi'yi görmektedirler. Şairin, sözünün gücünü somutlaması için Örfi, sembol bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örfi'nin Sergüzeşti'nin Değerlendirilmesi

Merhum Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'nun, fakültemiz kütüphanesine bağışlanan kitapları içinde yer alan, bir yüzü kullanılmış; 57 sayfalık bir deftere, kara kalemle yapılmış *Sergüzeşt-i Örfî* tercümesinin sonunda, defterle alakalı şu bilgiler yer alır:

"Bu sergüzeşti nakleden zât diyor ki: "Ben bu hâdiseyi Saruhan Çelebi'nin Münşe'ât defterinden naklettim ki, o da

bunu Nasır Beg'in biraderi Vakârî demekle meşhur olan Celâl Ağa'dan rivayet etmektedir." Nâkil: "Cenâb-ı Hakk'ın bütün âşıklara böyle bir ma'sûk ihsan etmesini dilerim", diyerek risalesine hatime veriyor.

Risaleyi yazan Kâmî ismindeki zat da 'Örfî için olan te'esürâtını şu beş beyitle anlatıyor.

"Ben "Örfî'nin bu sergüzeştini elemli göz yaşıyla yazdım. Çok acıyıp, soğuk bir âh çektikten sonra feleğe kızarak: "Ey müstebid! Bazılarına rahatça şeker yediriyor, bazılarına da bardakla zehir içiriyorsun!" dedim.

Kalem bu soğuk ahlara devam ederek kitabın ikmâlîne kadar göz yaşu dökmüştür.

Bu risale, Kamî-i nâ-kâmın kaleminden damlayan yaşların eseridir, dedim. Ve tarihini de gözümün bebeğiyle yazdım. 1214(1799)."

Bu bilgilerden başka, *Sergüzeştî* tercüme edenin, sahaf Hulusi (Karadeniz) Efendi olduğu, tercümenin 1935 yılında tamamlandığı, son sayfaya not olarak ilave edilmiş.

Örfî'nin Hindistan'a gidişinin ve orada devlet yöneticileri ve şairlerle, özellikle de Feyzî-i Hindî ile muhaverelerinin anlatıldığı risale, şayet hayal gücünü iyi kullanan bir Örfî fanatığı tarafından kaleme alınmamışsa, hem Örfî'nin Hindistan günlerini ve ölümünü aydınlatması bakımından, hem de Hindistan-Türk imparatorlarının sanat ve sanatçıya verdikleri önemi göstermesi açısından kıymet taşımaktadır.

Eserin müellifi Örfî'nin dönemi içindeki mümtaz konumuna şu şekilde dikkat çeker: *"Müteahhirinin en fazıl ve en tatlı şairi olan fesahat ve belagat meydanında feleğe top ulaştıran ve Hind'in sekiz yüz şairi arasında parlayarak Feyzî-i Hindî gibi meşhur bir şairi kendi hanesinde ilzam eden ve muhakkikînin reisi olup da Hakîm Senâyî demekle meşhur olan Hâce Hüseyin (ö. 996-1588) ile dahi pençeleşen..."*

Örfî, Hindistan seyahatine çıkmadan yedi ay önce, onun geleceği haberi Hindistan'da yayılmıştır bile. Ümera ve şuara onun beklemeye başlarlar. Örfî, La-

hor'a vardığında şuaradan Mir Nasır'a misafir olur. Hind'in melikü's-şuarası Feyzî'nin davetine icabet eder. Bu davette kendisi gibi Acem'den gelmiş, Melik Rahmî, Nişâbûrî, Hakîm Rûknâ, Tâlib-i Âmulî, Hakîm Hayrî, Enîsî, Sehhârî, Şevkî, Behiştî, Molla Tâhirî, Şâpûr-ı Tehrânî, Akânûr-ı Sıfahanî gibi şairler ve şiirden anlayanlar hazır bulunur. Bu şiir meclisinde Feyzi ve Örfî arasında söz düellosu yapılır. Sergüzeşt'in ilerleyen kısımlarında Örfî'nin Ekber Şah'la tanıştırılması; Şah'in şiire hevesi; şairleri yazmış oldukları şiirlerden dolayı ödüllendirmeleri anlatılır. Sergüzeşt'in belki de en önemli yanlarından biri, Örfî'nin Feyzî ait bir şiiri Ekber Şah'in huzurunda tenkid etmesidir ki bu sebeple Feyzî, Şah'in yanındaki itibarını yitirmiş; Örfî de kendi eliyle/diliyle ölümünü hazırlamıştır.

Sergüzeşt, Hindistan'daki edebiyat hayatının canlılığını; şiirin ve şairin o ülkedeki itibarını göstermesi açısından değer taşımaktadır. Türk asıllı Ekber Şah ve oğlu Selim içinse şiir ve şair neredeyse hayatlarının vazgeçilmez bir parçası gibi görünmektedir. Yoksa yüzlerle anılan şairin o ülkeye akın etmesi, uzun süre orada yaşaması nasıl izah edilebilir?

Süleyman Nazîf: "*Örfî-i Şîrâzî hakkında iyi kötü en çok ma'lûmâtı ve en sahib intikadâtı yine bizim Osmanlı me 'hazlarımız cami 'dir'*" demekte ve Fehîm Efendi'nin muhtelif tezkirelerden cem' ve tedvin ile tercüme ettiği *Sefînetü's-şu'ara'*-dan bazı bilgiler nakletmektedir (1335: 10, 1). Bu nakledilen bilgilerin hemen bir çoğu da bahse konu olan *Sergüzeşt-i Örfî'den* alınmıştır.

Bu *Sergüzeşt*, nihayetinde sözlü bilgiler derlemesi olduğu için, kaleme alanın da bazı yerlerde kurgu gücünü kullandığı hissedilmektedir.

Örfî'nin bir ihtimal zehirlenmiş olabileceği bazı kaynaklarda zikredilmekte ise de, bir sebep gösterilememektedir (Şafi 1993: 482; Cevahiri 1374: 26). *Sergüzeşte* belirtildiği gibi Feyzî, saygın bir topluluğun önünde Örfî tarafından rencide edilmeyi sindirememiş ve Örfî'yi zehirlemiştir. Şiblî Nûmânî de, gururu ve kibri sebebiyle Feyzî'nin, Örfî ile olan ilişkisini kestiğini nakleder (Cevahiri 1374: 7). Süleyman Nazîf, bu *Sergüzeşt'in* kaynaklık yaptığı anlaşılabilir bazı bilgileri, kabul edip kullanırken, Örfî'nin Feyzî tarafından zehirletilmesine inanmaz ve Örfî'nin niçin Feyzî tarafından zehirletilemeyeceğini ispata çalışır. Bunun Feyzî-i Hindî'yi *istirkâb* edenler tarafından *tasni'* edilmiş olmasını *muhtemel* görür (1335: 12, 1).

Bundan sonra gelen bilgi, yine kaynaklardaki verilerle farklılık arzeder. Meddahı Örfî'nin katilini, Şehzade Selîm'in on gün sonra Deken'e yakın bir yerde adamlarıyla birlikte oklayarak öldürdüğü nakledilirken; Örfî'nin vefatı ile Feyzî (ö.1595)'nin vefatı arasında yaklaşık dört yıllık bir süreyi izah, mümkün görünmemektedir.

Sergüzeşt boyunca devam eden Örfî ve Feyzî arasındaki mücadele, belirgin bir şekilde Örfî taraftarı olduğu anlaşılan anlatıcının da gayretiyle, hep Örfî lehine sonuçlanmaktadır. Ziya Paşa ile Süleyman Nazîf'ten alınan iki örnek, Örfî ile Feyzî arasında kıyaslamaların Türk şiirinde de devam ettiğini gösterir.

Ziya Paşa (d.1829-0.1880), *Ahvâl-i Şu'arâ-yı İrân* başlıklı, İranlı şairleri anlattığı bir mesnevisinde, Hindli olmasına rağmen, Feyzî'yi de İranlı bir şair gibi düşünür ve Örfî ile Feyzî kıyaslamasında reyini, kendi tabiatine yakın bulduğu Feyzî'den yana kullanır:

Feyzî ile 'Örfî hem-'inandır / Ser-cümle-i âhirü'z-zemândır
Feyzî'de belagat ü taravet / 'Örfî'de uzûbet ü halâvet
Feyzî'de mevâ'ız âteşindir / 'Örfî'de kasideler metindir
Amma aranırsa evleviyyet / Feyzî'de kalır yine fazilet
Feyzî mu'acem iken serâpâ / Tefsirine nokta konmaz asla
Buldu o yegâne-i fazilet / Şakirdi yedi ile şehâdet

(Göçgün 2001: 78)

Süleyman Nazîf: "*Tevhid ve na'ti ile müştehir olan Feyzî-i Hindî'nin 'Örfî-i Şîrâzî'ye şâiriyetçe ercahiyyeti pek de müsellemlen olmasa gerek (1335:11,1)*", diyerek bu noktada Ziya Paşa gibi düşünmediğini belirtir ve Örfî'nin üstünlüğüne inanır: "...*hâfîza-i a'sârda yaşayan bu na't-ı şerîf de dahil olduğu halde Feyzî-i Hindî mu'asır ve mücâdil olan 'Örfî-i Şîrâzî'nin eş'arına mu'âdil âsâr vücûda getirememiştir (1335: 11, 1)*" görüşünü ortaya koyar.

Sonuç

Nefî'nin keşfederek, Türk şairlerine tanıttığı Örfî-i Şîrâzî'nin, hem 17. yüzyıl hem de sonraki yüzyıllar şairleri üzerindeki tesiri ve onlar indinde değeri sanıldığından fazladır.

Divan şiirinin devrini tamamlamasından sonra bile, Farsça bilgisine sahip şairlerin bir çoğu Örf'i'yi okumuş; şiirlerine nazireler yazmış, gazellerini tahmis etmiştir. Şiirde büyüklüğü Osmanlı şairleri ve münekkitlerince tasdik edilmiş olan bu şairin şiirleri güldestelerde yer almış; bazı müşkil beyitleri ve kasideleri şerh edilmiştir.

XVII. yüzyıl, Türk şairlerinin İran şairleriyle boy ölçüşebildikleri, kendi içinden muhteşem örnekler çıkarabildikleri, kısaca orijinal söyleyişleri yakalayabildikleri bir yüzyıl olmasına rağmen, yine de Divan şiiri ömrünü tamamlayıncaya değin, Örfi, Şevket, Sâib gibi bazı İran şairleri unutulmamış, her zaman okunmuş, hatırlanmış ve örnek alınmıştır.

Açıklamalar

- 1 Dâniş, 1935:478; Ocak, 'Örfi'nin İran edebiyatında hırçınlığı ve kötü dilliliğiyle tanındığını; mağrur tabiatı sebebiyle çağdaşları arasında seilmeyen bir kişi olduğuna işaret eder. (1991:23-24); Dâniş, Sa'dî başta olmak üzere, Enverî, Ebu'l-Ferec, Hâkânî gibi bir çok büyük İran şairine kendisinin üstünlüğünü şiiriyle ilan etmesi sebebiyle, milli ve edebî şairlerinin böyle tezlil ve tahkir edilmesinden hoşlanmayan İranlıların 'Örfi'yi sevmediklerini söyler (1935:478).
- 2 Safavîler döneminde siyasî hâkimiyetin tamamen saltanat dışında, Şii hocaların ellerinde toplanması; bu hocaların da tasavvuf ve şiire karşı cephe alarak hürriyet mefhumunu ortadan kaldırmış olmaları, şairlerin daha hür buldukları Hindistan'a hicretine sebep olmuştur. Fakat bu sebep, Hindistan'a giden her şair için genelleştirilmemelidir (Milâni 1961:11-12).
- 3 Hind üslûbuna mensup şairlerden yalnızca Örfi, Sâ'ib, Kelim, Tâlib-i Amûlî, Nâdirî, Selîm Hindistan'a gitmişlerdir (Milani 1961: 1; Mazioğlu 1982: 123).
- 4 S. Nazîf 1335: 10, 1; Ferit Kam da Örfi'nin Feyzî tarafından zehirletildiğini kaynak zikretmeden söyler: 1998: 102.
- 5 Bu çalışmada Örfi'nin hayatı yeniden yazılmak gibi bir amaç güdülmeyişinden, Örfi ile ilgili bilgiler, şu kaynaklardan hulâsa olarak derlenmiştir: Şafi 1993:481-482; Cevahiri 1374:4-39; Vanlıoğlu 1994: 325-326; Mu'în 1371: 1172; Dihhuda 1341: 180-181; M. Larousse 1990: 769-770.

- 6 Örfî Külliyyâtı, *Divân*'ın dışında *Mecmau'l-ebkâr* adlı Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr*'ını takliden yazılmış bir mesnevi, *Husrev ü Şîrîn* ve *Nefsiyye* (mensur bir eser)'den oluşur. *Divân*'in içinde yer alan *Sâki-nâme*, bazı kaynaklarda bağımsız bir eser gibi gösterilir. (Dihhudâ 1341:180-181); S. Nazîf, kaynaklarda *Husrev u Şîrîn* olarak geçen eserin, niçin *Mesnevi-i Ferhad u Şîrîn* olması gerektiğini, elindeki nüshadan hareketle ispata çalışır. (1335: 2) Bu eserin birçok yazması İstanbul ve Avrupa kütüphanelerinde bulunmaktadır. (Nakleden: Timurtaş 1961: 81. Yalnızca Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 'ndeki çok sayıdaki Örfî Külliyyatı bile Örfî'nin Osmanlıda nasıl kabul gördüğü hususunda bize bir bilgi verebilir: A. 2655, R. 974, R. 975, R. 981, R. 976, R. 980, R. 979, R. 978, R. 977, H. 944, H. 945, H. 319. (Karatay 1961: 2276-280.) Yine hem Osmanlı, hem de Acem şairlerinin şiirlerinin yer aldığı güldestelerde de Örfî'nin kasîde, rubai ve bazı güç beyitlerinin hail ve izahına rastlamak tabiidir. *Mecmu'a-i eş'âr*. H. 1074, H. 1142, E.H. 1456. (Karatay 1961:312-313, 318); Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'nde de Örfî'nin bazı eserleri bulunmaktadır: *Dîvân-ı Örfî*, Yz. A384/1, *Mecmau'l-ebkâr*, Yz. A384/2. (Cunbur 1999: 373, 383-384)
- 7 Timurtaş, 1961:80; S. Nazîf, 1335: 1; Bu ifade Örfî'nin kendi ülkesi şairleri üstünde hiç etkisi olmadığı manâsına da gelmemelidir. Örfî, yine Hind ekolünün müntesiplerinden Şevket-i Buhârî'nin kendisine örnek aldığı bir isimdir. (Milâni 1961:8)
- 8 M. Nâcî, 1308: 215-216. S. Nazîf, Muallim Naci'yi de Örfî'nin perestişkârları arasında sayar (1335: 11, 1).
- 9 Bu 48 beyitlik na't, Külliyyât (Cevahiri 1374)'ta ikinci kasîde olarak 'Der Sitâyîş-i Hazret-i Resul' başlığıyla yer almaktadır (Cevahiri 1374: 8-10).
- 10 Onay 1992: 231-232; Bu şiir Külliyyât (Cevahiri 1374: 205)'ın ilk gazeli olarak yer alır.
- 11 Prof. Dr. A. Nihad Tarlan'ın el yazısı ile kaleme alınmış, Şevket-i Buhârî, Hâtîf-i İsfahânî, Sâib-i Tebrîzî'nin şiirlerinin çeviri ve kısa açıklamalarının yer aldığı bu defter, Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'nun fakültemize bağışlanan kitapları arasından çıkmıştır.

- 12 M. Naci 1995: 93; Faik Reşad 320; Bu beyti okuyunca insanın aklına 'etme bulma dünyası' deyişi akla gelmektedir ki, Örfî de 'bir beytinde Sa'dî'yi aynı üslupta incitmektedir: Nâzeş Sa'dî bahşet hâk-i Şîrâz ez-çe bûd/ Ger nemî dânest bâşed mevlid ü me'vây-ı men (Eğer Sa'dî, Şîrâz benim mevlidim ve vatanım olacağını evvelce bilmemiş olsaydı, bir avuç Şîrâz toprağıyla hiç o kadar iftihar eder miydi?) (Dâniş 1935: 478).
- 13 Şimdilerde buna promosyon (satış artışını sağlayan unsurlar) yapmak denilmekte.
- 14 Örfî'nin şiirlerini manalandırmanın ne denli zor olduğuna Süleyman Nazîf de işaret eder: *"Ekser ebyât-ı kasâidi mesâil-i fenn-i hikmete dokunduğundan zamanımızda suhanver görünen yârân me 'ârî-i eş 'arını fehmden kâsirdirler. Egerçi her biri meydân-ı nazm u eş'arın pehlevânı olup amma Örfî'nin bir beyti ma'nâsını hail ve izah edemezler."* (1335: 11, 1).
- 15 Ocak, şiire yeni, kullanılmayan kelimeler dahil etmeyi bu tarzın bir hususiyeti olarak belirtir ve Nef î'nin şiirlerinden örnekler verir (1991: 18, 30).
- 16 S. Nazîf, 1335: 8, 2; Nef î, Örfî'nin dört kasidesini tanzir etmiştir. S. Nazîf in de belirttiği gibi na'tlarından biri, Örfî'nin Na'tına naziredir. Raşîyye kasidesi de Örfî'nin Ebu'l-feth Geylanî için yazdığı kasidedeki at tasvirlerini andırır (İpekten 1998:71).
- 17 Sevgi 1996: 95; Üzgör 1991: 4; S. Nazîf, bu tarihin 1047 olduğunu belirtir: 1335: 13, 1.
- 18 Pâdşâhım iki şâirdir veren nazma revâc / Merzbûm-ı Hind'de 'Örfî A'cem'de Enverî (Gölpınarlı 1972: K.IV).
- 19 Ocak'ın bu beyti çevirisi daha doğru görünmektedir. Çünkü A. Nihad Tarlan, Hân-ı Hânân'ı özel ad olarak düşünmemiştir. (Düşünce hususunda Örfî ne devletli bir şâirdir. Onun kalemine Hân-ı Hânân (Hint İmparatorunun lakabı) bayrağı secde etmiştir) (1991: 22-23).

Kaynaklar

- ABDULKADİROĞLU, Abdülkerim (1985), *Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyl-i Zübdeti'l-Eş'âr*, Ankara: Gazi Üniv. Yay.
- Ahmed Cevdet Paşa (1991), *Tezâkir, 40-Tetimme*, Ankara: TTK Yay.
- AKSAN, Doğan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara.
- ANSARI, A. S. (1995), "Feyz-i Hindî", *TDVİA*, C.12., İstanbul, ss. 524-525.
- AYAN, Hüseyin (1981), *Cevrî, Hayatı Edebî Kişiliği; Eserleri ve Divan'ımn Tenkidli Metni*, Erzurum: Atatürk Üniv. Basımevi.
- BANARLI, N. Sami (1971), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Cü, İstanbul: MEB Yay.
- BEYZADEOĞLU, S. Ali (1993), *Sünbül-zâde Vehbî*, İstanbul: İklim Yay.
- BİLKAN, A. Fuat (1997), *Nâbî Dîvân'ı*, C.I-H, İstanbul: MEB Yay.
- BEVERİDGE, H. (1993), "Feyzi Şeyh", *İA*, C.IV, İstanbul: MEB Yay., ss. 592-593.
- CENGİZ, Vecdî" (1374), *Külliyât-ı Eş'âr-ı Mevlânâ 'Örfî-i Şîrâzî*, ır ân: İntişârât-ı Kitâb-hâne-i Senâî.
- CUNBUR, Müjgan vd. (1999), *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Katalogu*, Ankara: TDK Yay.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1988), *Erzurumlu İbrahim Hakkı*, Ankara: KTB Yay.
- ÇnTÇİ, Hasan (2002), *Klâsik Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri*, Ankara: KB Yay.
- DANIŞ, Hüseyin (1935); "'Urfî", *Yolların Sesi*, S.26, İstanbul, ss. 478, 487.
- ÇELTİK, Halil (1998) *Ö. Ferit Kam ve Asâr-ı Edebiye Tetkikatı*, Ankara: KB Yay.
- DİHHUDÂ, Ali Ekber (1341), *Lugat-nâme*, C.34, 37, Tahran: Müessesesi-i İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, ss. 180-181, 366.
- DİLÇİN, Cem (1986), "Dîvan Şiirinde Gazel", *Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı II*, S.415-416-417, Ankara: TDK Yay.
- Erbîlî (Muhammed Es'ad-ı) (1991), *Dîvân-ı Es'âd (Farsça)*, İstanbul: Erkam Yay.
- ERDEM, Sadık (2001), *Subhi-zâde Azîz ve Dîvân'ı*, İsparta: Fakülte Kit.

- ERGUN, S. Nüzhet (1945), *Türk Şairleri*, C.I-HI, Ülkü Basımevi.
- ERGUN, S. Nüzhet (1931), *Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri*, İstanbul: Suhulet Kit.
- EROL, Erdoğan (1994), *Sükkerî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Ankara: AKM Yay.
- Esseyyid Rıza (1316), *Tezkire-i Rızâ*, Dersâadet: İkdâm Mat.
- Fâik Reşad, *Eslâf*, Haz. Ş. Kutlu., 1001 Temel Eser, İstanbul.
- GİBB, E. J. Wilkinson (1999), *Osmanlı Şiir Tarihi*, Çev. Ali Çavuşoğlu, Cin, Ankara: Akçağ Yay.
- GÖÇGÜN, Önder (2001) *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri*, Ankara: KB Yay.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1972), *Nedim Divân'ı*, İstanbul: İnkılap ve Aka.
- HAMAMÍ, Erdal (2001), *Râmî Divânı*, Ankara: KB Yay.
- İNAL, İ. Mahmud Kemal (1988), *Son Asır Türk Şairleri, CI-JV*, İstanbul: Dergâh Yay.
- İNCE, Adnan (1994), *Mirza-zâde Salim Divân'ı*, Ankara.
- İPEKTEN, Haluk (1973), *Nâil-i Kadîm Hayatı ve Edebî Kişiliği*, Ankara: Atatürk Univ. Edb. Fak. Yay.
- İPEKTEN, Haluk (1990), *Nailî Divân'ı*, Ankara: Akçağ Yay.
- İPEKTEN, Haluk (1998), *Nef'i Hayatı-Sanâtı-Eserleri*, Ankara: Akçağ Yay.
- İZ, Fahir (1967) *Eski Türk Edebiyatında Nazım I*, İstanbul.
- İZGİ, Cevat (1997), *Osmanlı Medreselerinde İlim I*, İstanbul: İz Yay.
- KAPLAN, Mahmut (1995), *Hayriyye-i Nâbî*, Ankara: AKM Yay.
- KAPLAN, Mahmut (1996), *Neşâtî Divân'ı*, İzmir: Akademi Yay.
- KAPLAN, Mehmet vd. (1974), *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, C.I, İstanbul: İÜ Edb Fak. Yay.
- KAPLAN, Mehmet vd. (1978), *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, C ü, İstanbul: İÜ Edb Fak. Yay.
- KARAHAN, Abdülkadir (1987), *Nâbî*, Ankara: KTB Yay.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan (2001), *Klasik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara: Akçağ Yay.

- KARATAY, F. Edhem (1961), *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Katalogu*, İstanbul: TSM Yay.
- KARATAY, F. Edhem (1961), *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu*, C.II, İstanbul: TSM Yay.
- KILIÇ, Filiz (1998), *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Ankara: Akçağ Yay.
- (Köprülü-zâde), M. Fuad (1928), *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1934), *Dîvan Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1999), *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: TTK Yay.
- KÜÇÜK, A. Sırrı (1988), *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Ankara: TTK Yay.
- MACÎT, Muhsin (2001), *Erzurumlu Zihnî Divân't*, Ankara: KB Yay.
- MAZIOĞLU, Hasibe (1992), *Nedim'in Dîvan Şiirine Getirdiği Yenilik*, Ankara: Akçağ Yay.
- MAZIOĞLU, Hasibe (1982), "Eski Türk Edebiyatı", *Türk Ans.*, C.XXXH, Ankara, ss. 80-134.
- Mehmed Tahir (1333-1342), *Osmanlı Müellifleri*, CH-HI, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- MENĞİ, Mine (1991), *Dîvan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*, Ankara: AKM Yay.
- MERMER, Ahmet (1996), *Mezâkî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divan'ının Tenkidli Metni*, Ankara: AKM Yay.
- Meydan Larousse (1990), C.IX, İstanbul, ss. 769-770.
- MILANÎ, Ali (1961), *Şevket-i Buhârî Hayatı ve Divân'ından Seçmeler*, İstanbul.
- Muallim Nâcî (1308), *Esâmî*, İstanbul.
- Muallim Nâcî (1995), *Osmanlı Şairleri*, Haz: Cemâl Kurnaz, İstanbul: MEB Yay.
- MU'İN, Muhammed (1371) *Ferheng-i Fârsî*, C.V, Tahran: Müessesesi-i İntişârât-ı Emîr-i Kebîr. ss. 1400- 1401.
- Nigârî-Karabağî Seyyid Hamza (1883), *Dîvân-ı Belağat-Unvân*, İstanbul.
- OCAK, F. Tulga (1991), "Nef î ve Eski Türk Edebiyatındaki Yeri", *Ölümünün Üçyüzlü Yılında Nefî*, AKM Yay., Ankara: AKM Yay., ss. 16-35.
- OKÇU, Naci (1993), *Şeyh Gâlib Dîvân'ının Tenkidli Metni*, C.I-IL Ankara: KB Yay.

- OKUMUŞ, Ömer (1989), "Hind Üslûbu (Sebk-i Hindî)", *Fen-Edebiyat Bilimleri Arş. Dergisi*, S. 17, Erzurum: Atatürk Univ. Edb. Fak. Yayını, ss. 107-117.
- ONAY, A. Talat (1992), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Haz. Cemâl Kurnaz, Ankara: TDV Yay.
- ÖZGÜL, M. Kay anan (1978), *Her sekli ArifHikmet*, Ankara: KTB Yay.
- ÖZGÜL, M. Kay anan (1987), *Leskofçalı Galip Hayatı ve Eserleri*, Ankara: KTB Yay.
- SEVGİ, Ahmet; M. Özcan (1996), *Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*, İstanbul: Sözler Yay.
- SHAFI, Muhammed (1993), "'Urfî", *ÂA*, C.IX., İstanbul: MEB Yay., ss. 481-482.
- Süleyman Nazif (1918), "İran Edebiyatının Edebiyatımıza Tesiri", *Edebiyat-ı Umûmiyye Mecmuası*, Nu: 27-58.
- Süleyman Nazîf (1335-1336), "'Örf-i Şîrâzi", *Peyâm-ı Edebî*, S. 8, 10-15, 18-19, 21-22.
- Şehrî Çelebi, *Dîvan-ı Şehrî Çelebi*, Nu: 1265, Kayseri Raşid Efendi Ktp.
- Şemse'd-dîn Sâmî (1306), *Kâmûsu'l-a'lâm*, C.IV, İstanbul.
- ŞEMİSA, Sîrûs (1374), *Sebk-şinâsi-yi Şi'r*, Tahran: İntişârât-ı Firdevs.
- TANPINAR, A. Hamdi (1982), *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul.
- TARLAN, A. Nihad (1964), "Tuhfetü'l-'uşşak Tercümesi", *İst. Yüksek İslam Ens. Dergisi*, S. 11, İstanbul, ss. 185-200.
- TİMURTAŞ, F. Kadri (1961), "İran Edebiyatında Husrev ü Şîrîn ve Ferhad u Şîrîn Yazan Şairler", *Şarkiyat Mecmuası IV*, İstanbul, ss. 73-86.
- TOKER, Halil (1996), "Sebk-i Hindî Üslûbu", *İlmi Araştırmalar*, S.11, İstanbul, 141-150.
- ÜNVER, İsmail (1986), *Neşâtî*, Ankara: KTB Yay.
- ÜNVER, İsmail (1991), "Övgü ve Yergi Şairi Nefî", *Ölümünün Üçyüzelli Yılında Nefî*, Ankara: AKM YAY, SS. 67-69.
- ÜZGÖR, Tahir (1991), *Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Ankara: AKM YAY.
- VANLIOĞLU, Mehmet; M. Atalay (1994), *Edebiyat Lügati*, Erzurum: Atatürk Üniv. Fen-Edeb. Fak. . Yay.
- YILMAZ, Kâşif (2001), *Güftî ve Teşrifatü'ş-Şu'arâ'sı*, Ankara: AKM Yay.

Örfi's Adventure While Traveling from Şiraz to India And Place in the Classical Turkish Literature

Assis. Prof. Dr. Necip Fazıl DURU*

Abstract: In this article Örfi's influence on the Turkish Literature has been presented. Örfi-i Şirazi, who is widely known in the Iranian and the Ottoman Literature, is one of the members of the literary style called "Sebk-i Hindi" although he is original Iranian. Örfi, who was firstly discovered in the 18th century by a Turkish poet, Nefi, had a great impact on the Turkish poets both in that and the following centuries; and his influence didn't disappear even in the century even when the Turkish poetry started to prove itself.

Known as a master of the poetry by many Turkish poets, Örfi took place in various anthologies with his poems, and most of his gazals admired have been 'tahmis' some of the beyyits especially the kassides hard to grasp have been interpreted. Therefore, to many critics, Örfi is one of the most influential Iranian poets who had affect on the Turkish poetry.

Key words: Örfi-i Şirazi, Feyzi-i Hindi, Persian Literature, poem, Turkish poetry, impact.

* *Ondokuz Mayıs University Ordu Faculty of Science and Arts - ORDU*
nfduru@hotmail.com

Путешествие Орфи из Шираза в Индию и Его Место в Классической Турецкой Литературе

Неджип Фазыл ДУРУ, к.н., доцент*

Резюме: Орфи- один из главных поэтов индийского стиля (себк-и хинди), который в турецкой литературе впервые применил поэт 17-го века Нефи, имел заметное влияние на турецких поэтов этого и последующих веков; его имя продолжало жить в памяти поэтов даже в период, когда турецкий стих начал самоопределяться. Орфи был признан многими турецкими поэтами вершиной, его стихи занимали место в стихотворных сборниках-гюльдесте; были сложены стихи к его газелям, написаны пояснения к его труднодоступным двустихиям и некоторым одам-касыдам. Согласно критикам, Орфи был одним из самых влиятельных персидских поэтов в турецкой литературе.

В этой работе, исходя из стихов турецких классических поэтов, сделана попытка определить влияние Орфи на турецких поэтов начиная с 17-го века и в общем плане рассмотрено произведение Орфи- “Сергюзешт”.

Ключевые слова: Орфи из Шираза, Фейзи из Индии, персидская литература, стих, классический турецкий стих, влияние

---

* Университет 19 Мая, факультет естественных и гуманитарных наук кафедра турецкого языка и литературы- ОРДУ